

INHOUD

inleiding 6

eten word een stadsboer 16
 word een kleingrondbezitter 40
 word een krattenkweker 68
herover de straat 76
voor dieren 92

VERBOUW
12

ZOEK
118

zoek wild voedsel 121
zoek wilde bloemen in de stad 131
ontmoet stadsvogels 137

HOUD
142

kippen 145
kwartels 154
eenden 156
bijen 158

verder lezen en meer informatie 168
register 171
dankwoord en fotoverantwoording 175

water, water, waar?

Planten hebben water nodig, maar de meeste openbare ruimtes hebben geen kraan. Als er een overkapping nabij de tuin is, kun je regenwater in een ton opvangen. Of overleg met de burens en vraag of zij er bezwaar tegen hebben de tuinslang op hun buitenkraan aan te sluiten. Als je tuin tussen de huizen ligt, kun je zelfs op zoek gaan naar iemand

die de tuinslang uit zijn badkamerraampje naar buiten wil hangen. Is er in de buurt geen watertoevoer, dan zul je moeten kiezen voor gewassen die weinig water nodig hebben (zie 5 niet zo dorstige gewassen, blz. 32). Of maak een simpel irrigatiesysteem zoals hieronder wordt beschreven.

zo maak je EEN EENVOUDIG IRRIGATIESYSTEEM

Dit simpele systeem is ideaal voor wijktuinen, omdat je op deze manier niet een groot stuk grond met de hand hoeft te besproeien of begieten. Het is een handig systeem op plekken waar water schaars is. Alle benodigdheden zijn te koop in doe-het-zelfzaken.

je hebt nodig

Een stevige emmer	Tuinslang van de gewenste lengte met gaatjes erin geprikt of een poreuze druppelslang
Een boor	Eindstop voor de (druppel) slang
Een stanleymes	30 minuten
Een kunststof kraan (zoals die voor regentonnen)	
4-5 bakstenen, waar de emmer op kan staan	

wanneer: Het hele jaar door

hoe

Neem het dikste boortje en boor een gat in de emmer, iets boven de bodem. Snijd het gat met het stanleymes iets groter, zodat de kraan er precies in past. Ga secuur te werk, want als het gat te groot wordt, lekt het water langs de kraan. Zet de emmer op de bakstenen en bevestig de slang op de kraan. Laat de slang tussen de beplanting door slingeren, zodat het water overal bij komt. Je kunt de slang bedekken met een laagje aarde als je wilt. Draai de eindstop op het uiteinde van de slang. Vul de emmer met water. Het water druppelt nu langzaam uit de slang naar de wortels van de planten – precies waar het moet zijn. De emmer vangt ook regenwater op.

tip Het is aan jou hoe je de oogst verdeelt, maar de meeste wijktuinen verdelen de oogst op basis van het werk dat iemand in de tuin verricht. Hoe meer je in de tuin werkt, hoe groter je deel van de oogst is. Deze manier van verdeling werkt verrassend goed.

5 ESSENTIELE ZAKEN

VOOR EEN GEDEELDE TUIN
Compostbakken (zie Zo maak je een compostbak voor nop, blz. 45)

Een zitgedeelte; een paar boomstammetjes op de grond kunnen al voldoende zijn

Duidelijk afgebakende bedden

Een watertoevoer; de badkamerkraan van een vriendelijke buur of een regenton is al genoeg

Een stukje wilde natuur voor dieren (zie Tuinieren voor dieren, blz. 92)

5 MINDER ESSENTIELE MAAR WEL LEUKE ZAKEN

VOOR EEN GEDEELDE TUIN
Een vijver

Een plek om tuingereedschap en andere spullen op te bergen

Een afdakje, waar doorweekte vrijwilligers kunnen schuilen

Een barbecue – voor het ultieme saamhorigheidsgevoel rooster je samen een lapje vlees en natuurlijk een pas geplukte maiskolf

Een logboek in een afsluitbare plastic zak om bij te houden wat er gezaaid en geoogst is

MAAK VAN JE TUIN EEN BOERENERF

Bepaal eerst de locatie voor de moestuin en zorg dat je een plekje onderhoudt voor een compost- of wormenbak en minstens één tuinstoel. Vergeet niet dat groente en fruit over het algemeen veel zon nodig hebben en liever niet op de wind staan. Richt als het even kan een moestuin liever niet in onder bomen of bij heggen, omdat de grond daar niet alleen in de schaduw ligt, maar ook erg droog kan zijn.

verhoogde bedden of vlak?

Iedereen die zich de afgelopen tien jaar in het moestuinieren verdiept heeft, zal de indruk hebben dat een verhoogd bed een must is voor het telen van groente en fruit. Op volkstuincomplexen en in moestuinen overal ter wereld zie je deze lage houten bakken. Ze hebben beslist hun voordelen, maar een must zijn ze zeker niet. Tenzij je tuiniert op beton, dichte kleigrond, een voormalig industrieterrein of een terrein vol bouwafval, en tenzij jijzelf fysieke beperkingen hebt, is het echt geen probleem om gewoon in de vollegrond te tuinieren. Sterker nog: de mens heeft eeuwenlang niet anders gedaan.

zo maak je de grond gereed voor groente en fruit

Groente en fruit verbouwen vergt een hoop van de grond, dus moet je ervoor zorgen dat die vruchtbaar is. Grond in de stad, vooral in nieuwe wijken, kan vreselijk slecht zijn: een laagje redelijke aarde op een aangestampte laag van bouwafval. Wij vertellen je hoe je in dat geval te werk kunt gaan.

zo maak je de grond plantklaar

Spit het deel voor de (moes)tuin om met een spitvork, verwijder onkruid en stenen en maak grote kluiten klein. Voeg indien nodig split toe (zie blz. 43). Bedek de grond met een laag (minstens 15 cm) kant-en-klaare of tuincompost, of goed verteerde stalmest; werk de compost of mest losjes door de grond.

zo kom je erachter **WELKE GRONDSOORT JE HEBT**

je hebt nodig

Een handvol grond

5 minuten

hoe

Neem een handvol grond uit je tuin, knijp erin en probeer er een bal van te draaien of kneden. Wrijf de grond tussen je vingers en let goed op hoe hij aanvoelt.

Kun je geen bal draaien van de grond en voelt hij korrelig aan, dan zit er veel zand in. Als je er een plakkerige, stevige bal van kunt draaien die niet uit elkaar valt, is het klei. Kun je er wel een bal van draaien en valt die daarna langzaam uit elkaar, dan heb je waarschijnlijk leemgrond. Heel vezelige, donkere grond duidt op grond die rijk is aan organisch materiaal, zoals veengrond.

Elke grondsoort heeft zijn voor- en nadelen. Op zandgronden is het gemakkelijk spitten, en de bodem is goed doorlatend en warmt in de lente snel op. Maar voedingsstoffen en water raakt deze grondsoort snel kwijt – voeg daarom veel compost toe. Leem is ideaal: deze grondsoort is doorlatend, heel vruchtbaar en goed te bewerken. Klei is zwaar en kan al snel te veel water vasthouden, maar zolang je er niet overheen loopt als hij nat is en als je er veel zand en humus of kleigrondverbeteraar doorheen werkt (een paar scheppen per vierkante meter), kun je er veel plezier van hebben. Veengrond is altijd zuur en daar dien je rekening mee te houden bij het kiezen van je gewassen; je kunt de zuurgraad van de grond verbeteren door kalk toe te voegen.

tijp Maak er een gewoonte van om bij het oogsten de grond rondom een plant te verrijken met tuincompost. Gewassen halen tijdens de groei veel voedingsstoffen uit de grond en door compost toe te voegen bevorder je de vruchtbaarheid weer.

zo maak je EEN NESTPLAATS VOOR HOMMELS

In de lente kun je af en toe een hommelsoning in je huis aantreffen. Ze vliegt traag en verdwijnt voortdurend in hoekjes en zelfs jaszakken. Ze is dan op zoek naar een plek voor haar nest. Meestal zal ze uiteindelijk een oud muizenhol of een plekje aan de voet van een slordige heg uitkiezen. Als ze op dat moment geen stuifmeel aan haar achterpoten heeft, betekent dat dat ze nog geen geschikte plek gevonden heeft. Misschien wil je haar een handje helpen?

je hebt nodig

Een tuin

Een troffel of schepje

Kippengaas (ca. 30 cm²)

Hamsterzaagsel of -hooi (als je een hamster of cavia hebt, gebruik dan oude bodembedekking, want de geur trekt hommels aan; heb je geen hamster, koop dan hooi of zaagsel in de dierenwinkel)

Een stoeptegels
(50 x 50 cm is ideaal)

Bamboestok, doorsnee ca.
2 cm

30 minuten

wanneer

Het hele jaar door, hoewel hommels van eind winter tot midden voorjaar op zoek gaan naar een geschikte plek voor hun nest

hoe

Kies een relatief rustige plek in de tuin, niet in de directe zon, liefst onder een heg of bij een schutting of muur. Graaf een gat van 15 cm diep en 30 cm breed. Verkreukel het kippengaas tot een soort vogelnest en leg dat onder in het gat (dit bevordert de ventilatie en zorgt ervoor dat er geen water in het nest blijft staan). Leg een paar handjes hamsterhooi in het nest van kippengaas. Bedek het gat met de stoeptegels. Prik met de bamboestok naast de tegel en maak een tunneltje van ongeveer 2 cm breed dat als ingang voor de hommels kan dienen. En nu maar duimen dat een hommelsoning jouw huis tot haar paleis maakt.

tijp Bijen vinden bloemen op zonnige plaatsen aantrekkelijker.

tijp Plant in blokken. Om bijen en vlinders aan te trekken kun je planten van één soort beter in blokken neerzetten dan verspreid over de tuin. Bijen en andere insecten die voor verstuiwing zorgen, merken de planten op die manier eerder op.

van welke bloemen houden bijen het meest?

Kies geen dubbelbloemige planten: die doorgefokte variëteiten met franjeachtige bloemblaadjes staan misschien mooi in een keurige tuin, maar bijen kunnen door al die blaadjes niet goed bij de nectar en het stuifmeel komen. Vermijd de meeste eenjarige perkplanten, zoals geraniums, vlijtig liesjes en begonia's, die geen nectar en stuifmeel bevatten en dus voor bijen niet interessant zijn. Kies in plaats daarvan liever traditionele landelijke of cottagebloemen met een eenvoudige bloeiwijze, of voor inheemse wilde bloemen.

Bijen hebben het grootste deel van het jaar nectar nodig. Stadstuiniers signaleren op zachte winterdagen steeds vaker bijen die eropuit trekken, dus probeer ook in de koudste tijd van het jaar bloemen in je tuin te hebben.

∞

LENTEBLOEMEN VOOR BIJEN

Aardbeien
Blauwe druifjes
Bloesem van fruitbomen
Krokussen
Nieskruid (helleborus)
Rozemarijn
Vergeet-me-nietjes
Violtjes

LOK STADSGOGELS NAAR JE TUIN

Vogels willen voedsel, beschutting en water, en zelfs in een piepkleine stadstuin zijn die drie zaken heel eenvoudig te regelen. Wil je vogels in je tuin, hang dan vetbollen op en zorg voor een beplanting die vruchten, zaden en takken levert – takken waarin vogels kunnen schuilen of nestelen. Als je de ruimte hebt, plant dan een boom of heg. Een vijver is ook aantrekkelijk voor vogels: ze kunnen er badderen en drinken (zie Zo maak je een vijver in een bak, blz. 96).

5 TOPPLANTEN VOOR STADSGOGELS

Dwergmispels worden elke winter van hun bessen beroofd: vooral merels vinden ze erg lekker.

De bessen van de kamperfoelie worden gegeten door lijsters en vinken; lijsters nestelen tussen de stevige takken en de bladluis is een smakelijk hapje.

Braamstruiken, al dan niet wild, hebben veel voordelen: zowel jij als de vogels kunnen de bramen eten, en de opbrengst is altijd groot. Kies een doornloze braam om plukken gemakkelijker te maken.

De voor ons giftige klimopbessen worden 's winters door vogels opgegeten. De kronkelende stengels bieden volop beschutting en nestelmogelijkheden voor winterkoninkjes en merels.

De jonge takken van de hondsroos zijn in het voorjaar bedekt met bladluis, een lekker hapje voor koolmezen, pimpelmezen en andere insecteneters. De doornachtige stengels bieden goede beschutting aan allerlei vogels.

UITZAAIEN IN EEN POT

Zaaddozen zijn populaire hapjes voor vinken en mussen, dus laat ze in de winter gewoon zitten – daarnaast zien ze er prachtig uit als de laagstaande winterzon erop schijnt of als ze bedekt zijn met rijp. Deze pot ziet er in de zomer prachtig uit: de zonnebloemen torenen boven de paarsroze bloemen van judaspenning uit, die later in papieren schijfjes veranderen. De stekelige blauwe kogeldistel trekt hordes insecten aan en ziet er heel stijlvol uit. De zonnebloemen en judaspenningen zaaien zich flink uit, terwijl de kogeldistel een overblijvende plant is die enkele jaren meegaat – deel dichte wortelkluiten in het voorjaar.

je hebt nodig

Een pot van minstens 45 cm in doorsnee en 30 cm diep (een halve regenton is ideaal)

5 zonnebloemplanten – een middelhoge soort is het best, omdat die minder lange steunstokken nodig heeft

1 kogeldistelplant (*Echinops ritro*)

5 judaspenningplanten (*Lunaria annua*)

Turfvrije universele potgrond

wanneler

Voorjaar

hoe

Vul de pot tot 10 cm onder de rand met de potgrond. Plant één zonnebloem in het midden en de andere vier eromheen. Vul de resterende ruimte op met de andere planten. Geef voldoende water.

waarom zou je in de stad bijen houden?

- 1 Ze zijn fascinerend om naar te kijken.
- 2 Ze maken heerlijke honing, die complexer en voller van smaak is dan plattelandshoning.
- 3 Je beschermt zo de mondiale bijenpopulatie.
- 4 Steden zijn heel geschikt voor bijen vanwege de vele verschillende bloeiende planten die er het hele jaar door voorkomen, omdat er weinig insecticiden worden gebruikt, en omdat al die rustige daken ideaal zijn voor bijenkasten.
- 5 Het kan goed zijn tegen hooikoorts. Men zegt wel dat een dagelijkse lepel plaatselijke honing je lichaam minder allergisch maakt voor het stuifmeel uit je directe omgeving.

dus jij wilt bijen gaan houden...

wat heb ik allemaal nodig?

Behalve de bijen en een paar kasten (begin het liefst met twee, zodat je het gedrag van de volken kunt vergelijken en een reservevolk hebt als er iets mis mocht gaan), heb je een beroker, gereedschap om de ramen uit te nemen, beschermende kleding en handschoenen nodig. De kleding (een volledig pak of een hoed met sluier) kun je tweedehands kopen en speciale handschoenen zijn niet verplicht; rubberen handschoenen voldoen prima.

kan ik nu gewoon online wat bijen kopen?

Nee. Voor je bijen aanschaft moet je een cursus volgen. Kijk op internet waar de dichtsbijzijnde cursus gegeven wordt. Het beste is om je daarna een of twee jaar te laten begeleiden door een mentor. Niet iedereen is geschikt om imker te worden – je wordt onvermijdelijk gestoken – en de bijen zijn niet altijd even voorspelbaar; zorg dus dat je weet waar je aan begint. Word lid van een imkervereniging, zodat je altijd mensen om je heen hebt die je vragen kunnen beantwoorden en advies kunnen geven.

wat zullen de buren er wel niet van zeggen?

Waar je ook bijen wilt houden, bespreek het altijd eerst met je buren: woont er niet iemand naast je die een ernstige allergie heeft of die grote bezwaren maakt? Als ze eenmaal begrijpen dat hun tuin niet in de aanvliegroute van de bijen ligt (omdat jij zorgt voor een omheining van minstens 2 m), zullen ze eerder gefascineerd dan geïrriteerd zijn. En een gratis potje honing helpt altijd.

heb ik wel tijd om bijen te houden?

In de herfst en winter kost een kast je ongeveer een uur per week: je controleert of de ingang vrij is en of de bijen voldoende te eten hebben. In lente en zomer geef je de bijen suikerwater, controleer je de ramen (waarin de raten met de honing zitten) en check je je volk op de varroamijt. Dit neemt een paar uur per week in beslag. Je oogst de honing waarschijnlijk in juli.

hoeveel honing krijg ik?

Een gemiddelde bijenkast levert per jaar ongeveer dertig potten met een inhoud van 450 g.

hoe oogst ik de honing?

Via een imkervereniging kun je vaak gereedschap huren of lenen om de honing te slingeren. Ben je een beginner, vraag dan de eerste keer hulp aan een ervaren imker bij het slingeren en het in potten doen.

word ik niet gestoken?

Elke imker wordt af en toe gestoken, maar honingbijen zijn niet agressief. Zolang je de kast niet kantelt en je niet direct voor de ingang gaat staan, zullen de bijen je min of meer negeren.

waar zal ik de kast neerzetten?

Als je de kast eenmaal een plekje hebt gegeven, moet je hem niet meer verplaatsen; denk daarom heel goed na over de beste plek. Bijen hebben een rustige plek nodig, waar ze geen gevaar lopen. Kies een droge plek – bijen hebben een hekel aan vocht – en indien mogelijk laat je de ingang naar het zuiden wijzen, maar nooit in de richting van huizen.